МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ”
(для бакалаврів, спеціалістів)

Київ 2006

Підготовлено доцентом кафедри соціології *Т. О. Нельгою*

Затверджено на засіданні кафедри соціології
(протокол № 8 від 03.04.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Нельга Т. О. Навчальна програма дисципліни “Соціологія освіти та виховання” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2006. — 12 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціологія освіти та виховання”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасному світі проблеми освіти та виховання набувають дедалі більшої цінності. Суспільство, яке проголошує шлях до гуманізації, своєю головною цінністю визнає людину. Саме людина з її потребами та інтересами стає кінцевою метою як розвитку виробництва, так і вдосконалення соціальних інститутів. А освіта — це саме те, що допомагає людині стати гідним членом демократичного суспільства. Освіта потрібна не тільки для часткових поліпшень у житті суспільства, а й для докорінних змін психологічних і моральних якостей людей, їхньої культури, бо без цього неможливий суспільний прогрес. До того ж нині, коли Україна стала на шлях ринкових перетворень, особливо актуальною стає проблема висококваліфікованих і високоосвічених фахівців. Цей процес не залишив осторонь жодну зі сфер громадського життя. Освіта і виховання у цьому плані не є винятком: за останні роки зазнали зміни освіта і виховання як соціальні інститути, і система освіти зокрема.

Курс "Соціологія освіти та виховання" призначений допомогти сформувати у студентів уявлення про сферу освіти та виховання, їх місце у житті суспільства, завдання освіти та виховання за сучасних умов.

Мета курсу "Соціологія освіти та виховання" — націлити майбутнього спеціаліста навчитися аналізувати набутий фактичний матеріал для подальшого його теоретичного і практичного використання.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
"СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ"

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	**Змістовий модуль І. Предмет соціології освіти** Соціологія освіти як наука
2 3 4 5 6	**Змістовий модуль ІІ. Основні напрями дослідження соціології освіти** Освіта як соціальний інститут Освіта в аксіологічному вимірі Система освіти як предмет соціологічного аналізу Соціальна структура системи освіти Самоосвіта як соціологічна проблема

1	2
	Змістовий модуль ІІІ. Предмет соціології виховання
7	Виховання як соціальний інститут
8	Соціалізація особистості
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ”

Змістовий модуль І. Предмет соціології освіти

Тема 1. Соціологія освіти як наука

Об’єкт і предмет дослідження соціології освіти, її функції. Внутрішньоінституційний і зовнішньоінституційний рівні вивчення освіти. Місце соціології освіти в системі суспільних наук: її взаємозв’язок із філософією, психологією, педагогікою, соціологією освіти та іншими галузевими соціологічними дисциплінами. Етапи формування соціології освіти: соціальні погляди Л. Уорда і Дж. Дьюї; Е. Дюркгейм і М. Вебер як засновники методології сучасної соціології освіти; Т. Парсонс і Н. Смелзер про функції інституту освіти; становлення радянської соціології освіти (В. Шубкін, Ф. Філіппов, М. Тітма); сучасний стан соціології освіти в Україні.

Література [5; 9–11; 14; 15; 19; 26; 27]

Змістовий модуль ІІ. Основні напрями дослідження соціології освіти

Тема 2. Освіта як соціальний інститут

Визначення поняття “освіта”. Освіта як набуття та передача знань, умінь і навичок, а також формування кругозору, ерудованості, загального культурного рівня, вміння генерувати нові ідеї та реагувати на потреби сучасного ринку праці. Основні ознаки освіти у постіндустріальному суспільстві. Освіта як процес: організаційні форми освіти, її засоби та джерела освітньої інформації. Освіта як результат. Структурний ланцюжок результативності освіти: грамотність — освіченість — професійна компетентність — культура — менталітет.

Література [4; 5; 9; 11; 14; 15; 18; 23–25; 28; 32; 36]

Тема 3. Освіта в аксіологічному вимірі

Цінність освіти та її прояви: економічна, соціальна, морально-психологічна та ін. Економічна цінність освіти: теорія "людського капіталу". Визначення людського капіталу, його рівні (особистісний, мікроекономічний, макроекономічний). Інвестиції в людський капітал. Освіта як умова професійної самореалізації: можливість знайти своє місце на ринку праці. Підприємницька справа як можливість професійної самореалізації.

Література [6; 11; 14; 15; 23; 25; 29; 34; 37; 40]

Тема 4. Система освіти як предмет соціологічного аналізу

Загальні принципи організації системи освіти: безперервності, наступності, єдності навчальної та виховної роботи, інтенсифікації накопичених знань, випереджаючого розвитку освіти, інноваційності. Характеристика основних освітніх підсистем сучасної України: дошкільна освіта, шкільна, професійно-технічна, середньоспеціальна, вища та післядипломна освіта.

Література [5; 11; 14; 15; 31; 39]

Тема 5. Соціальна структура системи освіти

Навчальний заклад як первісний елемент організації освіти. Основні характеристики студентства як соціальної групи. Соціальні функції студентства: набуття, накопичення знань, вироблення вмінь і навичок; суспільна діяльність (робота в громадських, політичних та інших організаціях); праця професійного та непрофесійного змісту для отримання коштів. Соціально-педагогічна адаптація як засвоєння норм студентського життя та включення в систему міжособових стосунків групи. Мотивація вступу до вищих навчальних закладів. Кадровий потенціал системи освіти. Праця викладача як свідома, доцільна діяльність щодо навчання, виховання і розвитку студентів. Обов'язки викладача вищого навчального закладу. Педагогічна культура та її складові: науковий світогляд, наукова ерудиція, духовне багатство, педагогічна майстерність, педагогічна техніка. Професійно-педагогічне спілкування та його рівні (примітивний, маніпулятивний, стандартизований, діловий, особистісний).

Література [3; 7; 11; 14; 15; 17; 30; 37]

Тема 6. Самоосвіта як соціологічна проблема

Роль самоосвіти в житті суспільства та особистості. Об'єкт і суб'єкт самоосвіти. Самоосвіта як самостійна діяльність з надбання, накопичення, систематизації й оновлення знань. Мета самоосвіти — саморозвиток і самореалізація особистісного потенціалу. Класифікація видів самоосвіти: за часовою локалізацією (у робочий або вільний час); за критерієм спрямованості (професійна та загальнорозвиваюча самоосвіта); за просторовою локалізацією (вдома, на роботі, в громадських закладах); за кількістю відведеного часу; з точки зору організації (інституціоналізована та неінституціоналізована). Функції самоосвіти: загальноосвітньої та професійної підготовки, загальнокультурного розвитку, компенсаційна, оптимальної організації вільного часу, терапевтична.

Література [4; 5; 11; 21; 35]

Змістовий модуль ІІІ. Предмет соціології виховання

Тема 7. Виховання як соціальний інститут

Визначення предмета соціології виховання. Поняття виховання та його роль у житті суспільства. Значення виховання для забезпечення цілісності суспільства і соціалізації особистості. Цілеспрямований і нецілеспрямований виховний вплив на особистість. Поняття авторитарного та гуманістичного виховання. Основні принципи виховання: зв'язку виховання з життям, гуманності, комплексного підходу, послідовності, конкретності. Функції виховання: формуюча, світоглядна, компенсуюча, коректуюча, соціального контролю, практична.

Література [1; 2; 8; 12; 13; 16; 20; 22; 27; 38]

Тема 8. Соціалізація особистості

Соціалізація особистості як процес інтеграції індивіда у суспільство. Основні моделі соціалізації. Модель особистого контролю. Модель "міжособистісного спілкування" (Ч. Кулі, Дж. Мід). Когнітивна модель соціалізації (Ж. Піаже, Л. Кольберг, А. Маслоу). Еволюційна модель соціалізації Е. Еріксона та її етапи. Соціалізація дітей і дорослих: порівняльний аналіз. Вплив природного та соціального середовища на соціалізацію особистості. Агенти та інститути соціалізації (школа, сім'я, групи однолітків, засоби масової інформації).

Література [1; 2; 13; 20]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Соціологія освіти як наука.
2. Етапи формування соціології освіти як науки.
3. Об'єкт і предмет соціології освіти.
4. Соціально-педагогічні ідеї в працях Л. Уорда, Дж. Дьюї, Е. Дюркгейма та їх значення для формування соціології освіти.
5. Основні напрями дослідження соціології освіти в Україні.
6. Основні напрями дослідження західної соціології освіти.
7. Освіта як соціальний інститут.
8. Історичні передумови виникнення освіти як соціального інституту.
9. Роль освіти в житті людини і суспільства.
10. Освіта як процес і результат.
11. Аксіологія освіти.
12. Індивідуальна та державна цінність освіти.
13. Економічна цінність освіти: теорія "людського капіталу".
14. Освіта як умова професійної самореалізації.
15. Система освіти як предмет соціологічного аналізу.
16. Характеристика основних освітніх підсистем.
17. Вища освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи.
18. Навчальний заклад як первісний елемент організації освіти.
19. Студентство як соціальна група.
20. Адаптація студентів до навчання як соціальна та педагогічна проблема.
21. Характеристика кадрового потенціалу системи освіти в сучасній Україні.
22. Поняття педагогічної культури та педагогічного спілкування.
23. Державна та приватна освіта: порівняльний аналіз.
24. Самоосвіта як соціологічна проблема.
25. Соціологія виховання як наука.
26. Характеристика виховання як соціального інституту.
27. Соціалізація особистості як соціологічна проблема.
28. Основні моделі та етапи соціалізації.
29. Вплив соціальних спільнот і соціальних інститутів на соціалізацію особистості.
30. Вплив природного середовища на соціалізацію особистості.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Об'єкт і предмет соціології освіти.
2. Функції соціології освіти.
3. Місце соціології освіти в системі суспільних наук.
4. Внутрішньоінституційний і зовнішньоінституційний рівень дослідження освіти.
5. Соціологічні погляди Л. Уорда.
6. Дж. Дьюї про роль школи у реформуванні суспільства.
7. Е. Дюркгейм і М. Вебер як засновники методології сучасної соціології освіти.
8. Т. Парсонс про соціалізаційні функції інституту освіти.
9. Виникнення та розвиток радянської соціології освіти.
10. Соціологія освіти в сучасній Україні: основні напрями дослідження.
11. Соціологія освіти в країнах Заходу.
12. Роль і місце освіти в житті людини і суспільства.
13. Сучасне визначення поняття "освіта".
14. Основні ознаки освіти у постіндустріальному суспільстві.
15. Освіта як процес.
16. Освіта як результат.
17. Результативність освіти: грамотність, освіченість, професійна компетентність, культура, менталітет.
18. Характеристика основних освітніх підсистем.
19. Дошкільна освіта.
20. Шкільна освіта.
21. Професійно-технічна освіта.
22. Середньоспеціальна освіта.
23. Вища освіта. Порівняльний аналіз державної та приватної форм вищої освіти.
24. Основні функції вищої освіти.
25. Післядипломна освіта.
26. Загальна характеристика студентства як соціальної групи.
27. Студент як об'єкт педагогічної діяльності.
28. Поняття соціально-педагогічної адаптації студентів.
29. Поняття праці викладача.
30. Основні обов'язки викладача ВНЗ.
31. Характеристика педагогічної культури.
32. Професійно-педагогічне спілкування та його рівні.

33. Освіта як державна та індивідуальна цінність.
34. Економічна цінність освіти.
35. Соціальна цінність освіти.
36. Морально-психологічна цінність освіти.
37. Загальні положення теорії "людського капіталу".
38. Основні складові людського капіталу.
39. Особистісний, мікроекономічний і макроекономічний рівні людського капіталу.
40. Інвестиції в людський капітал.
41. Освіта як умова професійної самореалізації.
42. Поняття самоосвіти.
43. Джерела та технології самоосвіти.
44. Види та функції самоосвіти.
45. Предмет соціології виховання.
46. Соціологічний погляд на проблему виховання.
47. Місце соціології виховання серед інших суспільних наук.
48. Роль виховання у житті суспільства.
49. Значення виховання для соціалізації особистості.
50. Види виховання.
51. Авторитарне та гуманістичне виховання: порівняльний аналіз.
52. Принципи виховання.
53. Функції виховання.
54. Поняття соціалізації.
55. Соціалізація та соціальна адаптація: аналіз понять.
56. Етапи соціалізації особистості.
57. Основні моделі соціалізації.
58. Вплив сім'ї на соціалізацію особистості.
59. Вплив системи освіти на соціалізацію особистості.
60. Вплив природного середовища на соціалізацію особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Бех І. Д.* Виховання особистості: У 2 кн. — К.: Либідь, 2003.
2. *Вишневський О.* Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. — Львів, 1996.
3. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи: Метод. посіб. для студ. магістратури. — К.: Центр навчальної літератури, 2003.

4. *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) // РАН. — М.: Совершенство, 1998.
5. *Головатий М. Ф.* Навчи себе сам. — К.: МАУП, 2002.
6. *Грішнова О. А.* Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. — К.: Знання, 2001.
7. *Зайцева І. В.* Мотивація учіння студентів. — Ірпінь, 2000.
8. *Ильчиков М. З., Смирнов Б. А.* Социология воспитания. — М., 1996.
9. *Клімова Г. П.* Освіта і цивілізація. — Х.: Право, 1996.
10. *Конспект* лекцій з курсу "Соціологія освіти": Для студ. ден. фор. навчання. КПІ. — К., 1995.
11. *Курс* лекций по социологии образования: Учеб. пособие для вузов / Под ред. В. И. Астахова. — Харьков: Изд-во НУА, 2003.
12. *Кухтевич Т. Н.* Социология воспитания: Учеб. пособие. — М., 1989.
13. *Лукашевич Н. П.* Социология воспитания: Краткий курс лекций. — К.: МАУП, 1996.
14. *Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.* Социология образования: конспект лекций. — К.: МАУП, 1997.
15. *Нечаев В. Я.* Социология образования. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992.
16. *Огурцов А. П.* Образы образования. Западная философия образования. — СПб., 2004.
17. *Руткевич М. Н.* Социология образования и молодежи. — М.: Гардарики, 2002.
18. *Сидоренко О. Л.* Соціологія освіти: Наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти. — Х.: НАУ, 2000.
19. *Филиппов Ф. Р.* Социология образования. — М.: Наука, 1980.
20. *Харчев А. Г.* Социология воспитания. — М.: Изд-во полит. лит., 1990.
21. *Шуклина Е. А.* Социология самообразования: предпосылки, методология, методика. — Екатеринбург, 1999.

Додаткова

22. *Аза Л. А.* Воспитание как философско-социологическая проблема. — К.: Наук. думка, 1993.
23. *Андрущенко В. П.* Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю. — К.: Знання України, 2004.

24. *Гайсина Г. И.* Образование как социокультурный феномен // МПГУ. — Уфа, 2000.
25. *Данилишин Б. М., Куценко В. І.* Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики). — К., 1999.
26. *Дьюї Джон.* Моральні принципи в освіті. — Львів: Освіта; Літопис, 2001.
27. *Дюркгейм Э.* Педагогика и социология // Э. Дюркгейм. Социология. Ее предмет, метод, назначение. — М.: Канон, 1995.
28. *Журавський В. С.* Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. — К.: Видав. дім "Ін-Юре", 2003.
29. *Каленюк І. С.* Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку // Ін-т вищої освіти АПН України. — К., 2001.
30. *Кіпень В. П.* Викладачі вузів: Соціологічний портрет. — Донецьк, 2001.
31. *Кремень В. Г.* Освіта і наука України. Шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). — К.: Грамота, 2003.
32. *Кришнамурти Джидду.* Образование и смысл жизни. Письма в школы. — Х.: Весть, 1997.
33. *Кудін В. О.* Освіта в інформаційному суспільстві. — К.: Республіка, 1998.
34. *Ніколаєнко С. М.* Освіта і наука: Людський потенціал: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Освіта, 2003.
35. *Огнев'юк В. О.* Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. — К.: Знання України, 2003.
36. *Романенко М. І.* Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: Наукова монографія. — Донецьк: Промінь, 1998.
37. *Степко М. Ф.* Болонський процес і навчання впродовж життя. — Х.: НТУ "ХПІ", 2004.
38. *Фомичева И. Г.* Философия образования. Некоторые подходы к проблеме. — Новосибирск: СО РАН, 2004.
39. *Шейко В. М.* Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти. — Х., 1999.
40. *Ярошенко А. О.* Ціннісний дискурс освіти. — К., 2004.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка 3
Тематичний план дисципліни
“Соціологія освіти та виховання” 3
Зміст дисципліни “Соціологія освіти та виховання” 4
Теми контрольних робіт 7
Питання для самоконтролю 8
Список літератури 9

Відповідальний за випуск *Ю. В. Нешкуренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *Г. В. Макуха*

Зам. № ВКЦ-2751

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП